

MIHAELA MARIANA MORCOV
DANIELA RĂUȚU
DANA-MIHAELA ZAMFIR

ALTERNANȚE VOCALICE SECUNDARE ÎN FLEXIUNEA VERBALĂ ROMÂNEASCĂ. TIPURI ISTORICE ȘI REPARTIȚIA LOR ÎN GRAIURILE DACOROMÂNE (I)

Cercetarea pe care am întreprins-o are în vedere o serie de aspecte ale morfologiei verbului în dialectul dacoromân, în care se manifestă tendința numită de Sextil Pușcariu (1959, p. 357 și urm.) „normalizare internă morfologică” și care constau în apariția unor alternanțe vocalice secundare (neetimologice) la verbele moștenite cu *a* în radicalul etimonului latin – unde ar trebui, în consecință, să apară un vocalism unitar (*a*) în toate formele din paradigmă în care radicalul este accentuat, indiferent de natura flectivului. Așa cum se va vedea în continuare, verbele a căror flexiune etimologică a fost afectată de tendința de „normalizare internă morfologică” aparțin, aproape fără excepție, conjugării I; nu există decât două cazuri de modificare a lui *á* în *ă/é* la verbe de alte conjugări, și anume *a sări* și *a încăpea*.

În fenomenul pe care îl urmărim sunt implicate două tipuri etimologice:

I. tipul cu *e* în radicalul etimonului latin, la care alternanțele din radicalul accentuat sunt **etimologice** și determinate de modificări fonetice specifice dialectului dacoromân sau celor mai multe graiuri dacoromâne;

II. tipul cu *a* în radicalul etimonului latin, la care alternanțele din radicalul accentuat sunt **neetimologice** și „modelate” după anumite paradigme aparținând tipului I.

1. Relațiile dintre tipurile I și II în dialectul dacoromân

1.1. Influența tipului I asupra tipului II (forme cu *ă/e* în radicalul accentuat, în locul lui *a* etimologic, așa cum este cazul formelor dialectale de tip (*mă*) *îmbrăc*–(*te*) *îmbreci* < **imbraco*) este, în cele mai multe cazuri, relativ târzie, dar generatoare de inovații remarcabile¹ prin extensiunea în graiurile dacoromâne actuale.

¹ Sextil Pușcariu (1959, p. 375) a întrevăzut și o altă explicație pentru amploarea pe care a luat-o în graiurile dacoromâne modificarea paradigmelor etimologice cu *a* în radicalul etimonului; singura alternanță etimologică în vocalismul radicalului fiind, la verbele din această serie, cea determinată de accent (*las/lăsăm*), Pușcariu a crezut că este posibil ca în apariția tipului dialectal *lăs* să fi jucat un rol și influența formelor accentuate pe flectiv, ipoteză preluată și de D. Urișescu (*Tratat* 1984, p. 305; 2007, p. 41). Influența infinitivului, propusă ca explicație de Ov. Densușianu (GH, p. 48–49 – *apud* Urișescu 2007, p. 41) urmează aceeași linie a unei modelări *intraparadigmatice*.

În estimarea anvergurii acestui fenomen și a repartiției dialectale a rezultatelor lui este de maximă relevanță situația istorică și dialectală a celor două subtipuri fonetice ale tipului I (vezi *infra*, 2.). Relația destul de strânsă între repartiția geografică a variantelor subtipului I.b. (subtipul I.a. este practic fără oscilații în diacronie și sincronie) și caracteristicile modificării tipurilor *laxo* și **imbraco* arată că, în ciuda caracterului plauzibil pe care îl au explicațiile intraparadigmatice (vezi nota 1), factorul determinant în apariția și răspândirea variantelor cu vocalism modificat a fost influența paradigmelor care au alternanțe etimologice, produse după consoane generatoare de velarizări.

1.2. Influența tipului II asupra tipului I (forme cu *a* în radicalul accentuat, în locul lui *e* etimologic/*ă* determinat fonetic: tipul literar *rabd* < probabil *re(o)bd(ur)o* și tipul dialectal *arat* < *arrecto*) este foarte veche în cazul lui *a răbda* (vezi Zamfir 2005, p. 238–240), dar slab reprezentată în graiurile dacoromâne; din rezultatele anchetelor NALR se vede că apariția lui *á* în radicalul verbelor din seria *arrecto* nu a depășit limitele subdialectului crișean: Ind.-Cj. 1 sg. (*să*) *arát*, Ind.-Cj. 2 sg. (*să*) *arát!* nu apar decât în graiurile din această parte a Dacoromaniei (NALR–Criș., vol. I, h. 169; ALRR–Sinteză, vol. II, h. 236).

2. Tipul I: verbe provenite din forme latine cu *e* (< lat. *ĕ, ē, ĭ*) în radical

În funcție de consoana care a determinat velarizarea vocalei etimologice *é* în ceea ce se numește „poziție dură” și, ca urmare, apariția alternanțelor în radicalul accentuat, influențate de flectiv – *-u* (> \emptyset)/*-ĭ*/*-ă*/*-e²* –, tipul I se împarte în două subtipuri:

I.a. tipul cu *e* după labială, care implică modificări specifice (*e* > *ă* și *ea* > *a* în poziție dură), se întâlnește în **toate** graiurile dacoromâne.

În cazul verbelor ca *învăța*, *spăla* < *inuștiare*, *expe(r)la(ua)re*, alterarea vocalei *e* în poziție „dură” apare, din cele mai vechi timpuri, în **toate** tipurile de texte – chiar și în cele mai conservatoare, care păstrează stadii fonetice absente din cele mai multe texte dacoromâne vechi (atestând o fază fonetică pe care cele mai multe graiuri o depășiseră încă din epoca preliterară). În textele rotacizante – unde se mai păstrează încă *e* după labială în forma pronominală (cvasi)regulată *me* (chirilic *мѣ*, de multe ori scris greșit³ *мѣ*) – apare aproape fără excepție *ă* | *u* (\emptyset) și *a* | *ă* în paradimele tipului în discuție⁴:

ex. Ind. 1 *ᄁvǎᄁu* PS 161:3; 188:1 (~-*me*); 240:2–3j (id.); 393:2j (id.); *ᄁ* adăugat deasupra rîndului); 411:5 *ᄁvǎᄁū-me*);

² Coincidența dintre radicalul din poziția | *ĭ* cu cel din poziția | *e*, specifică dacoromânei actuale, nu este valabilă pentru dacoromâna veche, unde în poziția | *e* apare încă diftongul *ea*.

³ Probabil ca urmare a extrem de frecvenței confuzii între slovele *ѣ* și *ѧ* și, în mai mică măsură, a influenței formei pronominală slave *мѣ*.

⁴ Chiar și la verbe cu radical bisilabic, cum este *a apăra* < *adparare* – unde s-a extins o alternanță secundară *ă/e* după labială, dar în poziție atonă, apar în textele rotacizante forme primare cu *ă* etimologic înainte de flectiv palatal: Cj. 3 *se apăre* CV 32²:3.

- Ind. 3 *ᵛvaᵛă* CV 17^r:2; 54^r:6 (terminat în -ᵛ); 84^r:6; PH 1^r:10 (~-sᵛ); 30^r:8 (id.); 61^r:11j (id.); PS 73:1; 115:8 (~-se); 219:5-6j (id.);
 Ind. 3/6 (?) *ᵛvaᵛă* PH 106^v:1;
 Ind. 6 *ᵛvaᵛă* PH 1^v:2-3 (~-sᵛ);
 Cj. 1 *se ᵛvᵛăᵛu* CV 10^r:6 (neg.); PH 105^r:12 (*se mᵛᵛvᵛăᵛu*); PS 402:2j (~-me)
 Imp. 2 *ᵛvaᵛă* PH 19^v:11 (~-mᵛ); 12-13 (id.); 102^v:7-8 (id.); 103^r:13 (id.); 104^v:7j (id.); 2-3j (id.); 105^r:4 (id.); 106^v:2j (id.); 107^v:10 (id.); 108^r:8 (*mᵛᵛ*); 120^v:8j (~-mᵛ); PS 71:1j (~-me); 72:2-3 (id.); 393:6 (id.); 401:1j (id.); 402:6 (id.); 409:3-4j (id.); 414:8 (id.); 463:2 (id.);
 Imp. 2 *spală* CV 21^r:9-10.

Exemplele de mai sus ilustrează un tip care a fost **unitar pe tot parcursul istoriei limbii române**, în toate tipurile de graiuri, și care diferă de tipul literar actual numai prin păstrarea diftongului *ea* în poziție moale, în formele de Cj. 3-6 (ex. Cj. 3 *se ᵛveaᵛe* PS 344:5; *ᵛveaᵛe-se* 107:2).

Gradul de recurență pe care îl au formele cu radical tonic ale verbului *a învăța* în PH și PS și regularitatea vocalismului *ă* în poziție dură arată că o formă precum *se ᵛveᵛu-me* PS 416:8-9 trebuie considerată un fenomen total atipic chiar și pentru această regiune și epocă.

I.b. La verbele cu *e* precedat de (C +) *r*, velarizarea în poziție dură (*e* > *ă* și *ea* > *a*) este un fenomen extrem de oscilant în diacronie și în sincronie. Caracterul „facultativ” pe care îl au modificările vocalelor palatale după *r* face ca încă din dacoromâna veche să apară mai multe serii de variante, iar situația din graiurile dacoromâne actuale să fie extrem de neunitară (vezi Zamfir 2005, p. 233-241).

Ceea ce caracterizează verbele din această serie este supraviețuirea unor forme fără velarizarea vocalei etimologice în textele cu *r* moale (adică în care se conservă tipurile fonetice *reu* < lat. *reus*, *urescu* < lat. *horresco*; *riu* < lat. *riius*, *uri* < lat. *horrire*).

Caracterul extrem de complex pe care îl are istoricul modificării paradigmelor cu *e* precedat de *r* decurge din neregularitatea profundă a fenomenului velarizării după această consoană; chiar și secolul al XVI-lea, fenomenul apare extrem de inconsecvent în textele rotacizante, unde unei forme ca:

Ind. 1 *arretu* PH 101^v:10,

ca și păstrării lui *e* în câteva forme cu radical aton (Inf. *arreta* PH 35^v:9; 49^r:7j; Part. *arretatu* PH 121^r:11-12), i se opune, pe lângă prezența net predominantă a velarizării în formele cu radical aton ale aceleiași paradigme (pf. s. 1 *asăᵛtaᵛu-ᵛi-me* CV 39^r:8-9; *arrăᵛtaᵛu-mᵛ* PH 51^v:15; pf. s. 3 *arrăᵛă* PH 81^r:10j (terminat în -ᵛ); 124^r:15; Inf. *asăᵛta* CV 60^v:10; *arrăᵛta* PH 78^v:14; 90^r:1j-90^v:1), reducerea diftongului *ea* la *a* nu numai în poziția *_ă*, ci și în poziția *_e* (adică într-o poziție în care *ea* se păstrează regulat după labială, vezi *supra*):

Ind. 3 *asăᵛă* CV 84^r:3j (segmentul *ᵛsᵛ* scris deasupra rândului);

Imp. 2 *așată* CV 60^v:8; *arrată* PH 19^v:10; 120^v:12j (scris greșit cu *a* la finală: *arrata-mi* Δοα>mmne calea † *cea* Δ ce voiu *i*);
Cj. 6 *se așate* CV 54^t:1j; 63^t:4j.

Prezența predominantă a tipului literar actual de conjugare a lui *a arăta* în textele rotacizante – unde altminteri *r* moale este ilustrat pe scară extrem de largă (practic regulat în anumite cuvinte recurente, cum ar fi verbele *a rebda* și *a uri*) – dovedește că extensiunea dialectală actuală a tipului morfo-fonetic *să arete* este și ea rezultatul unui fenomen de analogie, cu toate că acest tip este derivabil din etimon printr-un lanț pur fonetic, *arrecte(n)t* > *arçate* > *arete*.

Ținând seama de varietatea tipurilor morfo-fonetice care apar la aceste verbe – unde nu există o corespondență unitară între un flectiv și un vocalism în radical, ci fiecare⁵ flectiv (cel de Ind.-Cj. 1; cel de Ind.-Cj. 2; cel de Cj. 3–6) se poate asocia cu diferite alomorfe –, tipul II (în manifestările lui târzii și dialectale) este mai aproape (prin diversitatea paradigmelor și prin ariile dialectale pe care le configurează anumite serii de alomorfe) de tipul I.b. decât de tipul I.a., care nu pune probleme istorice și dialectale.

3. Tipul II: verbe provenite din forme latine cu *a* în radical

Așa cum am arătat și mai sus (vezi 1.1.), tipul II este atestat destul de târziu în istoria dialectului dacoromân (fiind practic necunoscut dacoromânei vechi), în majoritatea paradigmelor care îl ilustrează.

Există totuși patru cazuri de modificare analogică a lui *á*, care sunt atestate, în diverse grade, încă din dacoromâna veche. Trei dintre acestea (*a adăpa*, *a înfășa* și *a lăsa*) vor fi prezentate în articolul de față, urmând ca situația verbului *a sări*⁶, pe de o parte, și modificările târzii, pe de altă parte, să fie descrise în contribuții ulterioare.

3.1. Modificări cu extindere maximă

Modificările analogice pe care le-au suferit, sub influența verbelor de tipul I, verbele *a adăpa* (< *adaquare*) și *a înfășa* (< *infasciare*) sunt remarcabile nu numai

⁵ Așa cum se va vedea în descrierile diferitelor paradigme – care nu vor intra însă în limitele prezentului articol –, cele trei poziții care admit, alternativ, mai multe alomorfe ale radicalului sunt *u/Ø*, *í* și *e*. Poziția *_ă*, corespunzătoare formei de Ind. 3–6, se asociază, în principiu, cu un singur alomorf – cel etimologic sub raportul vocalismului (cu *á*); se va vedea însă că și în această poziție pot să apară și alomorfe cu *ă* – în mod cu totul izolat, dat fiind caracterul aberant al prezenței lui *ă* înaintea de *ă* (context în care *ăi* rezultat din diftongarea metafonică a lui *e* nu poate trece decât la *a* și unde nu există, deci, niciun model pentru promovarea altui vocalism).

⁶ La verbul *a sări* intervin probleme suplimentare, determinate de structura fonetică a radicalului și de apartenența sa la conjugarea a IV-a, ceea ce implică: 1) multiplicarea seriilor de alomorfe ca urmare a opoziției iotacizat/neiotacizat; 2) problema omonimiei Ind. 1–Ind. 6 și a măsurii în care modificarea radicalului la Ind. 1 se asociază cu o modificare de același tip la Ind. 6; 3) faptul că la Ind. 3 radicalul se află în poziția *_e*, ceea ce atrage (în unele cazuri) intrarea acestei forme din paradigmă în sistemul modificărilor care la verbele de conjugarea I afectează formele de Cj. 3–6, dar lasă în principiu nealterate formele de Ind. 3–6. Din aceste motive, situația istorică și dialectală a verbului *a sări* va fi prezentată separat.

prin vechimea atestării (extrem de timpurie la cel dintâi), ci și prin faptul că formele cu radical modificat au devenit practic generale în dacoromână și s-au fixat ca *forme literare* (cf. DOOM¹: ind. prez. 1 sg. *adăp*, 2 sg. *adăpi*, 3 *adăpă*; conj. prez. 3 *să adăpe*; ind. prez. 1 sg. *înfăș*, 2 sg. *înfăși*, 3 *înfășă*, conj. prez. 3 *să înfășe*; fără nici o diferențiere în DOOM²).

După cum se vede și din compararea paradigmelor pe care le recomandă lucrările normative actuale, la verbul *a înfășa* modelarea după tipul I a căpătat o extindere maximă, incluzând formele de conjunctiv, în timp ce la verbul *a adăpa* formele de Cj. 3–6 au rămas în afara fenomenului modificării analogice. Situația din varianta normată a limbi române actuale este proporțională cu situația din graiurile dacoromâne (unde conjunctivul etimologic *să adăpe* acoperă arii foarte întinse), ca și cu aceea pe care o reflectă atestările vechi, unde modificările de la indicativ sunt extrem de avansate începând din cea mai timpurie fază, pe când cele de la conjunctiv apar izolat începând din secolul al XIX-lea (vezi 3.1.1.); în mod analog, fixarea unei paradigme literare cu alternanțe *ă/e/a/e* la verbul *a înfășa* concordă cu amploarea pe care o au în graiurile dacoromâne actuale modificările din vocalismul radicalului atât la indicativ, cât și la conjunctiv (vezi 3.1.2.).

3.1.1. Cazul *a adăpa*

La verbul *a adăpa* (izolat și ca tip morfo-fonetic, prin faptul că modificarea vocalică este indusă de o oclisivă dentală), analogia este atestată încă de la cele mai vechi texte (cf. Zamfir 2005, p. 229–230). Faptul că fenomenul analogiei avansase foarte mult încă din secolul al XVI-lea explică generalizarea vocalismului secundar *adăp*, *adăpî* în aproape toată Dacoromania (ALR II, s.n., vol. VII, h. 1854 – vezi *infra*, Anexa 1, p. 267⁷), ca și faptul că formele etimologice, marginalizate extrem de devreme, au căpătat statutul unor devieri nerelevante pentru constituirea normei literare.

Modificarea vocalismului din radicalul tonic al verbului *a adăpa* s-a produs în două trepte istorice:

– formele de Ind.-Cj. 1–2 sunt alterate încă din dacoromâna veche și s-au extins pe aproape tot teritoriul dacoromân;

– formele de Cj. 3–6 (*să adepe* < *să adăpe*; *să adăpe*) sunt necunoscute dacoromânei vechi și limitate dialectal în dacoromâna actuală – coincidând, în liniile esențiale, cu distribuția formelor secundare din acele serii ale tipului II care s-au modificat târziu (tipul *să imbrece*, *să imbrăce*).

Formele etimologice de Ind.-Cj. 1–2 ale lui *a adăpa* sunt atestate izolat în secolul al XVI-lea, fără continuitate în secolele următoare și extrem de slab reprezentate în graiurile dacoromâne actuale:

Ind. 2 *adapi* (АДАПИ) PS 109:7 de jos (*și cu izvosu Ipiștea Ta* ~);

Imp. 2 (?) *adapi* (АДАПИ) PS 261:2 de jos (*satūră-nă de pâne lacremată, și ~-ni lacrămă* ⤴ *măsusă*).

⁷ Simbolurile și legenda marcate pe hărțile din ALR (*Anexele 1, 2, 8, 10*) ne aparțin.

Apariția lui *ă* în radical, în locul lui *a* etimologic, este o inovație care în secolul al XVI-lea era cunoscută inclusiv în aria rotacizantă (pentru care PS atestă formele etimologice):

Ind. 2 *adăpi* (АДЪПИ) PH 86^v:9 (~ *cădri de pre mai de sūsъь Tău*); CP 63^v:6; 155^v:12.

Cu excepția „relicvelor” din PS, toate atestările vechi dacoromâne sunt cu *ă* în radicalul primelor două persoane ale singularului:

Ind. 1 *adăp* TC s.v. *adaquo*; АДЪП LB;

Ind. 2 *adăpī* (АДЪПИ) B. Blaj 600²:1; *adăp’* (АДЪИ)⁸ Ps. vs. 188^r:10.

În schimb, la Cj. 3–6, toate textele dacoromâne oferă până târziu numai forme cu *a* în radical:

Cj. 3 *să adape* (АДАПЕ) PO 97:5; 184:7; BB 2¹:9j; VTȚR 2^v:12j, col. II;

Cj. 6 *să adape* (АДАПЕ) C. Ap. 388:8 de jos (*să se*); BB 40¹:25j; VTȚR 25^v:12, col. II.

Judecând după cele mai multe atestări (în măsura în care sunt justificate concluziile bazate pe situația unui verb care, ca urmare a semantismului său, este destul de rar întrebuintat în scris), ca și din rezistența în graiuri și în limba literară a conjunctivului etimologic *să adape*, ar fi de așteptat ca modificarea analogică a lui *a* accentuat să se fi produs de târziu. Cu toate acestea, conjunctivul secundar se întâlnește deja – în forma specifică dacoromânei vechi, cu diftongul *æ* în poziția *_e* – în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, într-un manuscris moldovenesc:

Cj. 3 *să adeape* (СЪАДАПЕ) NM 3^r:14–15, col I; 27^v:24, col. II.

În forma cunoscută graiurilor actuale care înregistrează modificarea analogică la conjunctivul lui *a adăpa*, inovația este atestată abia în secolul al XIX-lea, în nord-vestul Dacoromaniei:

Cj. 3 *să adepe* AT I, p. 229 (*apud* Marin TILR).

În ciuda extinderii neobișnuit de timpurii a inovației modificării radicalului în formele 1 și 2 ale indicativului prezent al lui *a adăpa*, anchetele NALR^{*} indică păstrarea perechii primare cu *á* în radical într-o măsură mult mai mare decât cea care

⁸ Textele datorate mitropolitului Dosoftei se caracterizează prin reducerea curență a lui *i* final asilabic după *orice fel de consoane*, ceea ce în scrierea chirilică se reflectă prin grafii terminate fie în consoană suprascrisă, fie prin consoană urmată de semn fără valoare fonetică (de obicei paiericul).

* Răspunsurile la întrebările [867] (*adap-adapi*), [868] (*să adape*), [562] (*înfaș-înfeși*), [563] (*să înfașe*), [1872] (*las-lași*) și [1873] (*să lase*) din Chestionarul NALR nu au fost publicate până în prezent pentru unele regiuni (Banat, Crișana, Transilvania, Moldova și Bucovina, Muntenia și Dobrogea). Este locul să exprimăm aici recunoștința pe care o datorăm colegelor noastre, Veronica Ana Vlasin și Gabriela Violeta Adam (Cluj-Napoca) și Luminița Botoșineanu (Iași), care, cu acordul unora dintre autorii anchetelor (Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu – Banat; Dorin Urișescu – Crișana; Dumitru Loșonți – Transilvania; Stelian Dumistrăcel – Moldova și Bucovina), au avut bunăvoința și răbdarea de a scana sau de a transpune în variantă electronică fișele aflate în arhivele de la Cluj și de la Iași și de a ni le trimite spre valorificare. În ceea ce privește materialul încă nepublicat din Muntenia și Dobrogea, am valorificat fișele de anchetă aflate la Institutul de Lingvistică din București.

se poate deduce din rețeaua ALR (vezi *supra*, Anexa 1, p. 267); față de cele două puncte muntenești, singurele din ALR cu forme etimologice, atlasele regionale permit identificarea paradigmei etimologice într-o parte considerabilă a Munteniei (peste 20 de localități) și, sporadic, în Transilvania și Moldova, iar în Crișana și Bucovina excepțional. La acestea se adaugă perechile în care *á* etimologic (fie la persoana I, fie la a II-a) se combină cu o vocală neetimologică la cealaltă persoană; astfel de perechi hibride (cu păstrare parțială a flexiunii etimologice) sunt predominante tot în Muntenia (+ un punct din sudul Olteniei), unde însumează 10 atestări – în afară de care perechi hibride mai apar sporadic în Transilvania și Moldova.

Concentrarea atestării tipului etimologic în Muntenia arată că inovația – deși atestată încă din secolul al XVI-lea în această arie, în opoziție cu o parte a ariei rotacizante, vezi *supra* – nu a pornit de aici; este, de altfel, în acord cu situația generală a graiurilor muntenești în privința destinului paradigmatelor cu *á* etimologic în radical faptul că aceste graiuri se arată a fi *cele mai rezistente la modificările analogice, inclusiv în cazul inovațiilor care au devenit literare*.

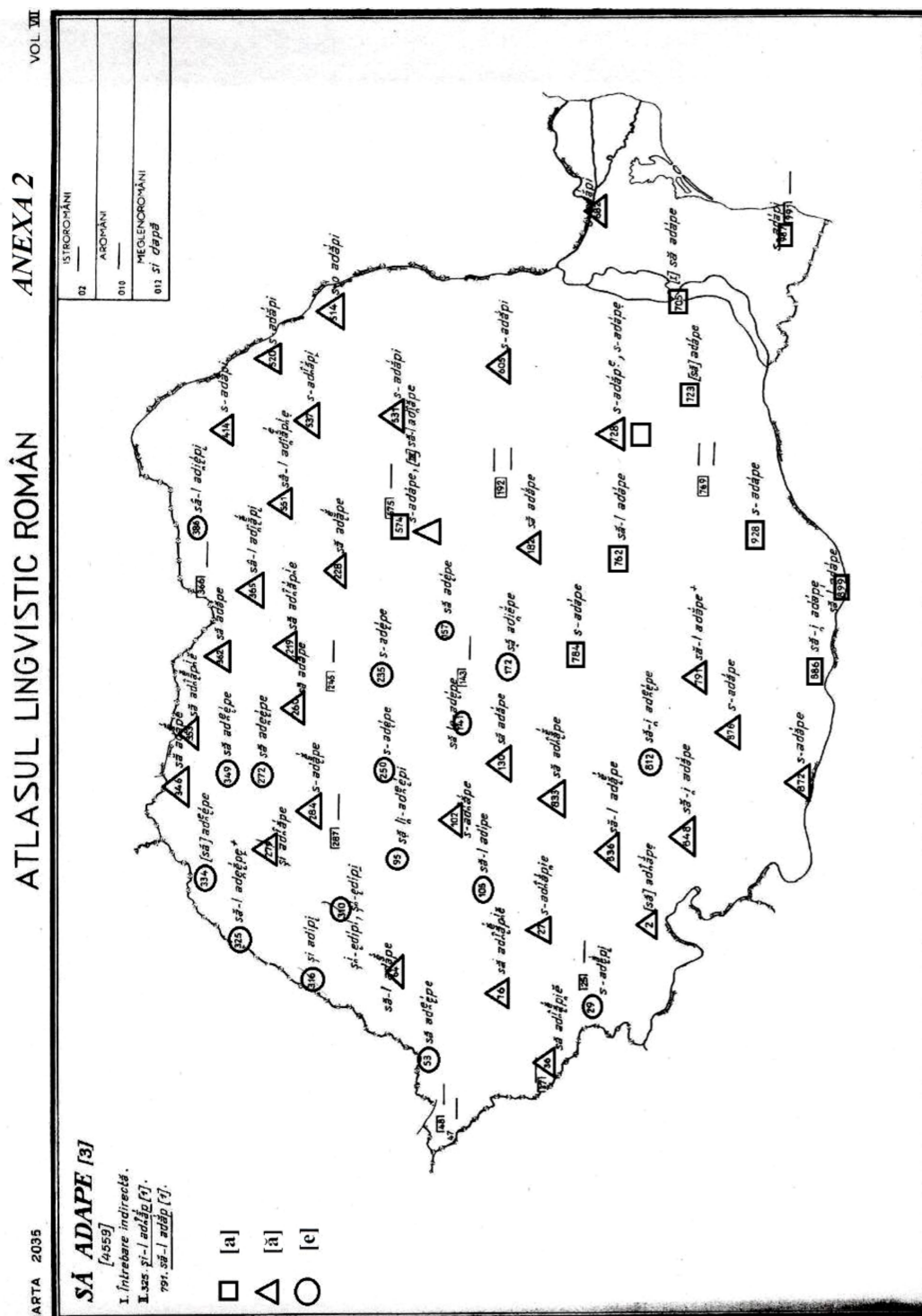
Așa cum se contura deja din ALR, avansarea modificării vocalismului etimologic către unul de tip *învăț* – *înveți* (cu *é* în poziție moale) ajunge să determine arii foarte specifice în Dacoromania. Cu toate că tipul literar *adăp* – *adăpi* este bine păstrat în Crișana și în Transilvania, cea mai mare parte a graiurilor din aceste două regiuni au inovat către promovarea vocalismului palatal în poziție moale (tipul *adăp* – *adép*) și chiar către atragerea persoanei I sg. în această modificare suplimentară și, ca atare, către refacerea unei paradigme unitare (tipul *adép* – *adép*).

Deși s-a conservat până târziu în diferite regiuni ale Dacoromaniei și s-a fixat ca formă normată a limbii române actuale, conjunctivul etimologic *să adăpe* apare substituit prin forme analogice într-o mare parte a graiurilor dacoromâne actuale. Judecând după situația reflectată în ALR II (vezi *infra*, Anexa 2, p. 270), cele două tipuri de conjunctive analogice – cu *ă* și cu *é* – acoperă cea mai mare parte a Dacoromaniei, în timp ce numai estul Munteniei formează, împreună cu Dobrogea, o arie conservatoare continuă. În Oltenia, vestul Munteniei, Moldova, Maramureș și nordul Transilvaniei este aproape exclusiv tipul *să adăpe*, iar în Banat, Crișana și în cea mai mare parte a Transilvaniei tipurile *să adăpe* și *să adépe* sunt destul de amestecate.

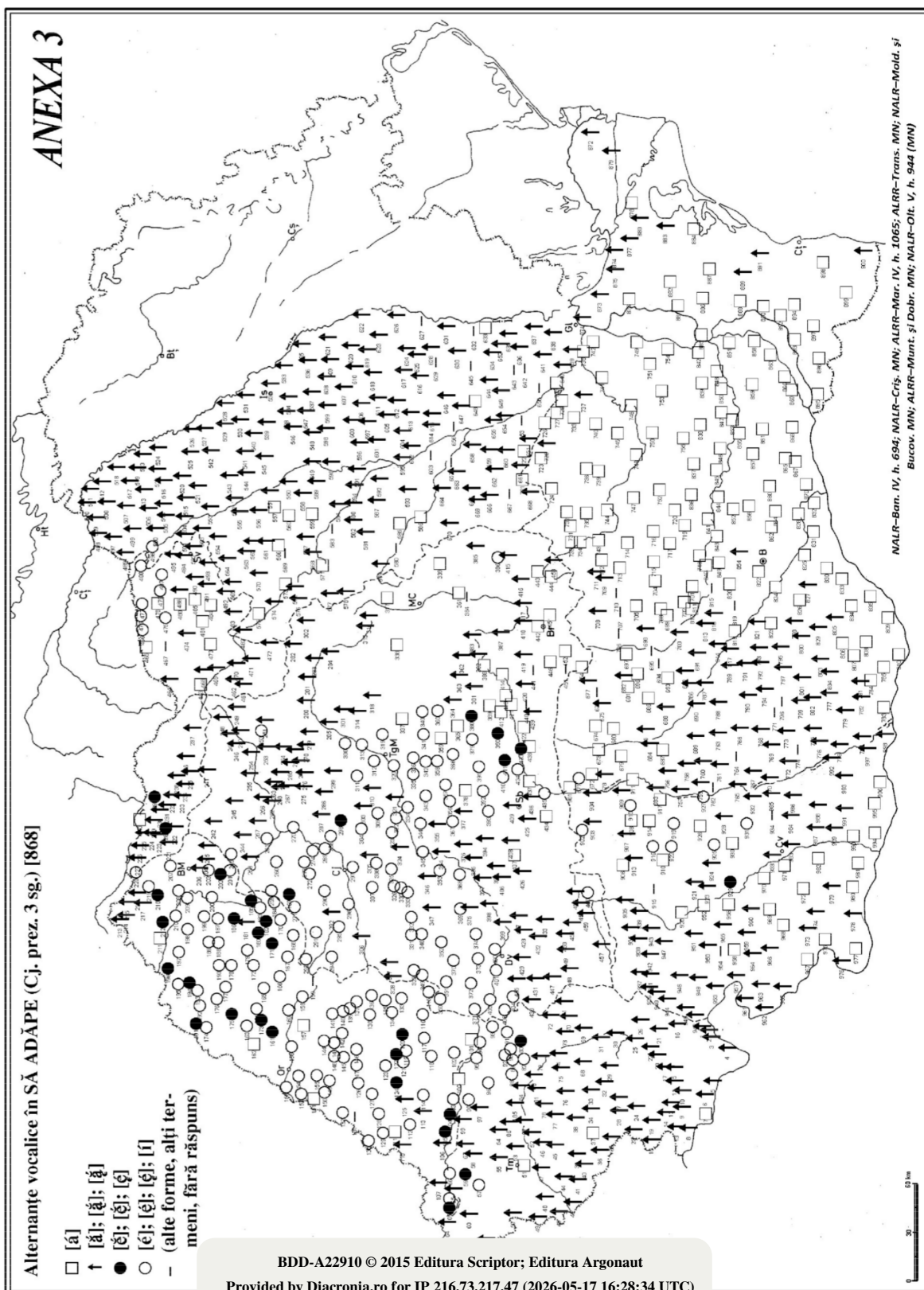
Grație unei rețele de o densitate incomparabilă cu cea a ALR II, situația din NALR (vezi *infra*, Anexa 3, p. 271⁹) dovedește că tipul etimologic *să adăpe* s-a conservat într-o măsură considerabilă și în sudul Olteniei, cu prelungiri spre centrul

⁹ Hărțile din *Anexele 3, 4, 6, 9 și 11* și listele de referință din *Anexele 5 și 7* au fost realizate, pe baza materialului (publicat sau necartografiat) din NALR, conform unor principii asemănătoare celor prezentate în ALRR. Sinteză I (p. XXXVII) și II (p. XLVIII). Am luat în considerație formele relevante pentru fenomenul în discuție, indiferent de ordinea răspunsurilor, excluzând alte tipuri sau alți termeni (marcați, de regulă, prin –), cu excepția cazurilor în care aceștia au avut importanță în explicarea unor fonetisme. Am reprezentat pe hartă un sigur răspuns, indiferent de numărul de localități în care acesta a fost înregistrat.

Anexa 2. SĂ ADAPE (după ALR II, s.n., vol. VII, h. 2035)

Anexa 3. SĂ ADĂPE

și nordul acestei regiuni, în sudul și sud-estul Transilvaniei, în Bucovina și într-o mică arie din nord-vestul Moldovei; în celelalte zone, el se întâlnește în puncte dispersate. Tipul *să adăpe* apare ca diagnostic pentru Moldova, Maramureș, Banat, vestul Olteniei, vestul și nordul Transilvaniei, iar în Crișana și în partea centrală a Transilvaniei apar formele specifice cu *é* (*ě*) în poziția *_e*; subtipul cu velarizare (*ě*, *ě*) este minoritar în aceste zone (în Transilvania nu se întâlnește decât în punctele 380, 390, 411 și 423; în Crișana este ceva mai extins).

3.1.2. Cazul a *înfășa*

La fel ca în cazul lui *a adăpa*, modificarea analogică a lui *á* este atestată devreme la *a înfășa* (*să ɲfăși Myst.* 50^v:17; cf. Zamfir 2005, p. 231) – ceea ce concordă cu amploarea extensiunii dialectale și cu fixarea formelor analogice ca literare (vezi *supra* 3.1.) –, dar deosebirea constă în faptul că formele de conjunctiv participă și ele la extensiunea maximă (deopotrivă dialectală și literară) a inovației. Cu toate acestea, forme de conjunctiv cu *á* se păstrau încă în secolul al XVII-lea: Cj. 6 *să desfașe Caz. I.* 297:1; *Caz. D.* 712:19 (cf. Zamfir 2005, p. 231).

Amploarea pe care a luat-o modificarea din paradigma lui *a înfășa* ține de tipul morfo-fonetic în care se încadrează acest verb; modificările analogice după labială reprezintă o tendință extrem de puternică în dialectul dacoromân, unde faptul că velarizarea vocalelor palatale în poziție dură este obligatorie atrage fixarea unor reguli de corespondență: *ă* în poziția *_u* (> \emptyset)/*e* în poziția *_l/a* în poziția *_ă/ea* (monoftongat mai târziu la *e*) în poziția *_e*. Spre deosebire de verbele cu (C +) *r* în radical, la verbele cu labială apar în măsură mult mai mică alomorfe cu *ă* în pozițiile *_l* și *_le*: *înfășeși* față de *te-mbrăci/te-mbreți*, la fel ca *înveți* față de *crăpi/crepi*.

Puterea modificărilor analogice după labială depășește cadrul flexiunii verbale și se reflectă cel mai bine în modificarea extrem de timpurie și cvasitotală a flexiunii lui *față* (< *facies*): formele de pl. și cele de G-D sunt modificate după tipul etimologic *fată* (< *făță* < *feta*) – *făte* (< *fetæ*), care a influențat flexiunea numelor cu *a* etimologic precedat de *f*, determinând apariția alomorfelor neetimologice de G-D sg. *feate(ei)* și de pl. *feate(le/loru)*. Alomorfele cu *ea* în loc de *a* în poziția *_e* au fost regulate în dacoromâna veche, unde forma etimologică *fațe* se întâlnește excepțional: *ɲtr-aleanul fațeei gerului cinre va mai sta PH* 124^f:8–9; același tip etimologic și același tip de modelare analogică îl reprezintă *fașă* < *fascia*, greu de urmărit în faza veche a limbii române, dar ajuns la rezultate proporționale cu ale verbului înrudit etimologic, de care ne ocupăm în acest paragraf.

Verbul *a înfășa* fiind în general rar atestat în texte (și cu atât mai puțin în forme de prezent), evoluția tipului analogic este greu de urmărit; nu dispunem de alte atestări vechi în afară de formele reproduse mai sus. Expansiunea neobișnuită a flexiunii cu alternanțe presupune însă o avansare extrem de rapidă a inovației.

Flexiunea literară actuală este atestată, înainte de jumătatea secolului al XIX-lea, în tabelul de conjugări anexat de Iordache Golescu (*Gram.*, p. 60): (*să*) *ɲfeși* – *ɲfașă* – *să ɲfeșe*; forma de Ind. 1 nu este dată explicit, dar, din comparația

cu felul în care sunt date paradigmele altor verbe, rezultă că forma 1 nu se mai dă în cazurile în care tema ei coincide (abstracție făcând de accent) cu a infinitivului; ca atare, vocala din forma de Ind.-Cj. 1 trebuie să fie *ă* (ɤfăș, ca în infinitivul ɤfășa).

Este, de asemenea, atestată încă din secolul al XIX-lea – și asociată cu fonetismul analogic *ă* în radical – amplificarea radicalului prin diereza specifică radicalilor terminate în consoană palatală (larg răspândită și ea în graiurile dacoromâne actuale; vezi *infra*):

ɤfășuio windeln, einwindeln Clem. 125:8.

Tipul analogic este foarte extins în graiuri; deși cu o frecvență redusă în textele dialectale, *a înfășa* apare cu vocalismul analogic în zone care au *a* etimologic păstrat la verbe recurente în uz (vezi 3.2.) – ceea ce ține, firește, de statutul istoric profund diferit pe care îl au flexiunile modificate:

Cj. 6 să ɤnfjěșj TD–Bas. 30.

Situația verbului *a înfășa* în dacoromâna actuală (vezi *infra*, Anexa 4, p. 274, și Anexa 5, p. 288) are o complexitate care îl izolează complet în cadrul general al verbelor cu modificare analogică a lui *a* din radical. În primul rând, paradigma primară tare a fost dublată la *a înfășa* – cum se întâmplă la cele mai multe verbe asociabile cu o temă nominală – de o paradigmă slabă (unde radicalul fiind aton în toate pozițiile, problema alternanțelor dispare). În al doilea rând, radicalul a suferit în unele regiuni – pe lângă modificările vocalice – o amplificare specifică mai multor serii de cuvinte cu radical terminat în consoană palatală, în care elementul vocalic asilabic perceput la jonctura dintre radical și flectiv poate ajunge să capete caracter silabic: *ɤnfășe* > *ɤnfășje* > *ɤnfăși(ɤ)e*. În alt treilea rând, paradigmele cu radical amplificat (de tip Ind.-Cj. 1–2 *ɤnfășiɤ*, Cj. 3–6 să *ɤnfășiɤe*) fie s-au intersectat cu paradigmele în *-ui* (cf. Urișescu 2007, p. 51), fie au fost contaminate de verbul *a înfășura*¹⁰ și au generat un tip *ɤnfășuɤ*, iar posibilitățile de combinare între tipurile rezultate din aceste multiple schimbări (în vocalismul radicalului și la finala acestuia) sunt extrem de variate în graiuri. Variația în interiorul radicalului este totuși mai redusă la formele cu radical amplificat (extrem de specifice pentru jumătatea vestică a țării: Oltenia, Banat, Crișana, Maramureș – cu prelungiri în Bucovina; izolat în sudul Transilvaniei și nordul Munteniei; cu totul sporadic în sudul-estul Munteniei și Dobrogea), unde nu este admis decât vocalismul *a* sau *ă* în interiorul radicalului, dar niciodată *e*.

¹⁰ Ipoteza poate fi susținută de faptul că verbul *a înfășura* (în formele accentuate pe radical: *ɤnfășur/să ɤnfășure*) se întâlnește în aceeași arie în care sunt înregistrate formele *ɤnfășuɤ/să ɤnfășuɤe*, cele două verbe combinându-se, într-un caz izolat totuși, în aceeași paradigmă (vezi *Anexele 5 și 7*).

Pe de altă parte, asocierea dintre formele cu radical tonic ale verbului *a înfășa* și tema nominală *fășă* pare să dea seama de faptul că, în ciuda extensiunii pe care a luat-o modelarea după tipul flexionar *învăț – înveți – să învețe*, pe atlas se observă forme cu *á* în radical, cu o distribuție geografică diferită de cea a formelor primare *adáp – adápi* (vezi 3.1.1.) – extrem de răzleț în Muntenia și în mod ceva mai grupat în Transilvania și Crișana, adică exact în ariile în care modificarea paradigmelor primare cu *a* a luat cea mai mare amploare.

Este totuși evident că, dincolo de complicațiile neobișnuite care intervin la acest verb, flexiunea de tip literar este net predominantă pe ansamblul Dacoromaniei; tipul literar este net predominant și la conjunctiv (vezi *supra*, Anexa 6, p. 275, și *infra*, Anexa 7, p. 291), unde opoziția dialectală majoră nu este între *să înfășe* și tipul (etimologic, dar datorat foarte probabil influenței substantivului *fășă*; vezi *supra*) *să înfășe* (cu o răspândire considerabilă în Crișana, care pare a fi, la fel ca în cazul perechii Ind. 1–2, aria lui specifică) sau cel analogic *să înfășe* (răspândit prin Crișana și nordul Transilvaniei; foarte slab reprezentat în alte zone), ci între *să înfășe* și diversele variante cu radical amplificat, care, grupate, conturează o arie compactă (practic identică cu cea Ind.-Cj. 1–2, vezi *supra*) în jumătatea vestică a țării.

3.2. Modificări limitate dialectal

Singurul verb din seria celor asupra cărora ne-am oprit în prezentul articol, care este atestat pe scară largă în cele mai variate tipuri de texte și care, ca urmare, permite ca inovația modificării vocalismului original să poată fi mult mai bine urmărită, este verbul *a lăsa*. Deosebirea dintre acesta și verbele prezentate sub 3.1. constă în faptul că analogia este atestată cu totul izolat în dacoromâna veche, iar rezultatele ei au rămas net limitate dialectal pentru toate formele care au suferit-o.

Devierea de la paradigma identică cu cea literară actuală (pe care *a lăsa* a avut-o în cea mai mare parte a dacoromânei vechi; vezi Zamfir 2005, p. 226–229) nu poate fi ilustrată, înainte de anul 1700, decât prin forma documentară:

Cj. 2 *să leși* IZ III₂/72, 121:8.

Această atestare este absolut izolată și nespecifică; la sfârșitul secolului al XVII-lea, formele regulate în surse din diferite arii – inclusiv în cele moldovenești sau recunoscute a avea un strat dialectal moldovenesc bine conturat (vezi și 3.1.1. pentru atestarea inovației *să adeape*) – sunt nealterate:

Ind. 1 *las(u)* TC 38 de ocurențe (folosit în glosarea a diverse intrări);

Cj. 1 *să las* BB 192¹:5j;

Cj. 2 *să lași* BB 63¹:10j; 84²:6j; 88¹:12j; 101¹:34 (neg.); 135²:21 (id.); NM 86¹:3j (terminat în **u** ss.); 107²:29; 111²:22 (terminat în **u** ss.); 157²:13 (id.; neg.); 165¹:6–7j (id.); VTȚR 109²:17j (terminat în **u** ss.); 176²:2 (id.; neg.);

Cj. 3 *să lase* BB *Pred. Ș. Cant.* 1:9; 34²:3; 51¹:21 (neg.); 147¹:20 (id.); NM 45¹:18j; 67¹:24 (neg.); 178²:8–9 (id.); VTȚR 66²:10j (id.);

Cj. 6 *să lase* BB *Predosl. Dan. Pan.*

Și mai târziu, în cursul secolului al XVIII-lea, sursele noastre oferă fără excepție – pentru Moldova, Țara Românească și sudul Transilvaniei – formele etimologice ale lui *a lăsa*; dialectală este numai velarizarea lui *-e* de la conjunctiv după *s* dur, în cele mai multe surse moldovenești. Este remarcabil că un text ca *Letopisețul* lui Neculce, în care sunt atestate în mod curent inovații (preponderent fonetice) ale graiurilor moldovenești, extinse în faza târzie a dacoromânei vechi, nu are la *a lăsa* decât forme cu *a* în radicalul tonic; de asemenea, *lăs*, *leși* și *să lese/lesă* sunt inexistente în *Letopisețul* lui Amiras:

Ind. 1 *las* Bul. Com. Ist. IV 153 (ȚR, sf. s. XVIII); Nec. *Let.* 25;

Cj. 2 *să lași* Nec. *Let.* 34;

Cj. 3 *să lasă* Cant. *Div.* 42^f (refl. *să să*); *Ist. ier.* 343 (neg.); Amiras 253^f; 280^v; 289^f (neg.); 292^f (de 2 ori); Nec. *Let.* 17, 25, 27, 354, 368;

Cj. 6 *să lasă* *Ist. Ier.* 310 (neg.); 445 (id.); Amiras 254^v; 294^f; 315^v (neg.).

Pentru sudul Transilvaniei, perechea etimologică *лас – лашь* este dată de Eust. *Gr. rum.* 13^f la exemple de „slove glasnice schimbătoare”.

Așa cum este de așteptat într-o arie străină inovațiilor din această serie, sursele muntenești din secolul al XIX-lea oferă exclusiv forme etimologice, care sunt confirmate de gramatici:

Ind./Cj. 3 (?) *lase* Bul. Com. Ist. III 106 (Țara Românească, începutul. sec. al XIX-lea: *Și s-au juratu înaintea tuturor cu blestemu că pe părintele starițulu nu-lu lase în viață*);

Cj. 6 *să lase* Bul. Com. Ist. III 110 (Munt., 1813).

Extrem de amănunțita gramatică a lui Iordache Golescu de la 1840 dă pentru *a lăsa* – în tabelul anexat la pagina 60 a cărții și intitulat *Icoană prescurtătoare dă înduplecarea graiurilor neregulate* – forme etimologice pentru toate punctele paradigmei în care au apărut „neregularități” în diverse graiuri dacoromâne: *las* – (*să*) *lași* – *să lase*.

Și în Transilvania, gramaticile și dicționarele dau forma etimologică de Ind. 1 ca formă-tip pentru paradigma lui *a lăsa*:

Ind. 1 *лас* Clem. 137:18; LB s.v.

Este remarcabil că LB, care înregistrează inovații de tipul celor asupra cărora ne-am oprit în cercetarea noastră, dar la alte verbe cu *á* etimologic, îl dă pe *las* ca fiind în afara oricărei variații. Pentru *a săra* < *salare*, LB dă dubletele tari *сар* și *сарь*, alături de forma slabă *сарез* – deși pentru *a sări* < *salire* dă perechea iotacizat/ neiotacizat, dar cu păstrarea lui *a* în ambele variante, *сар* și *сарю* –, iar în cazul lui *a încăpea* < **incapere* < *in-* + *capere* REW 1625 notează ceea ce s-ar putea numi o pseudorevenire la conjugarea a III-a: alături de infinitivul normal *Ѡкѡпѡре* – corelat cu o singură formă de Ind. 1, etimologică, *Ѡкѡп*, – apare un infinitiv *Ѡкѡпере*, imposibil de derivat din orice etimon latin, dar atestând indirect un tip dialectal foarte specific de modificare produsă în radicalul tonic și extinsă în radicalul aton.

Chiar și în Moldova, unde alterarea flexiunii etimologice a lui *a lăsa* e atestată cel mai devreme și s-a extins cel mai mult, documentele ilustrează persistența formelor cu *a* în radicalul tonic:

Cj. 3 *să lase* Bul. Com. Ist. IV 91 (Mold., înc. s. XIX; refl. *să si*).

În ciuda rezistenței formelor etimologice (vezi și *infra*), modificarea paradigmei etimologice a lui *a lăsa* este destul de bine reprezentată în texte începând din prima jumătate a secolului al XIX-lea și pare să se fi extins în Moldova într-un ritm mult mai accelerat decât în celelalte zone care au cunoscut inovația (în cazul de față, în Transilvania):

Ind. 2 *leși* CO:22;

Cj. 3 *să lese* Cr. Pov. 14, 172; SP, p. 2, 24 etc., *apud* Marin TILR; VPL, p. 29 *apud* Marin TILR; *să lesă* CO:22, *apud* Marin TILR; WM, p. 189, *apud* Marin TILR;

Cj. 6 *să lese* Șincai Hr. I 151:6; 221:3; Cr. Am. 67.

Mult mai târziu decât în faza incipientă a extinderii acestei inovații dialectale, textele reprezentative pentru graiurile din regiuni vecine cu Moldova (de unde, după localizarea celei mai vechi atestări, ca și după densitatea atestărilor în limba scrisă, pare a fi pornit inovația) reflectă viabilitatea paradigmei primare:

Ind. 1 *las* TD–Bas. 242;

Ind. 2 *laș* TD–Bas. 242;

Ind. 6 *lasă* TD–Bas. 262;

Cj. 3 *să lăsi* TD–Bas. 36 (neg.); *să lăsî* TD–Bas. 36;

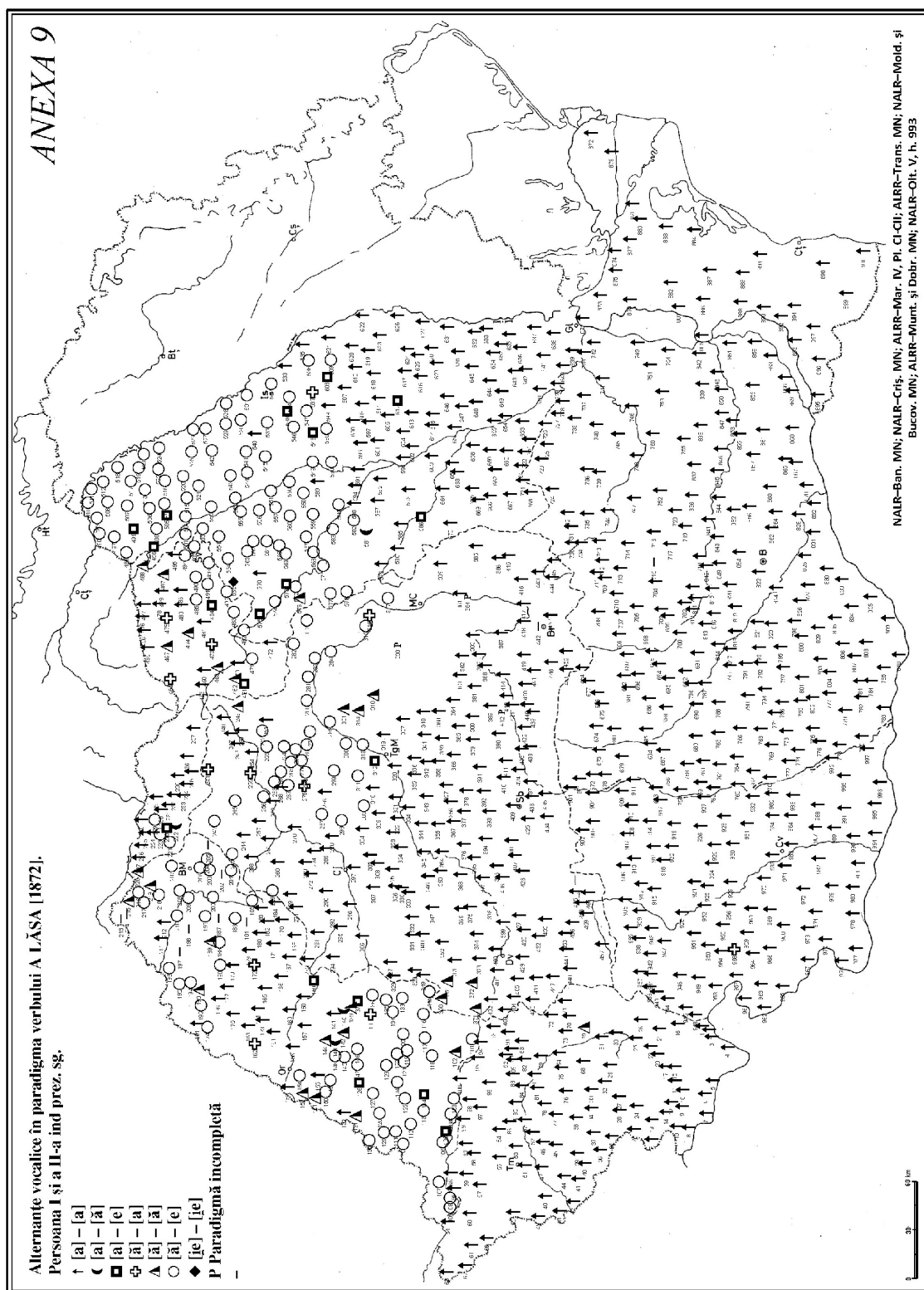
Cj. 6 *să lăse* TD–Bas. 326,

în timp ce formele inovatoare sunt atestate izolat:

Ind. 2 *lăș* TD–Bas. 286.

După cum rezultă din hărțile cuprinse în Anexa 8 (vezi *infra*, p. 279) și Anexa 9 (vezi *infra*, p. 280) expansiunea formelor alterate ale verbului *a lăsa*, după modelul verbelor cu alternanțe etimologice, a continuat la nivel dialectal. Tipurile cu vocalele modificate s-au impus în partea de nord a țării (întâlnindu-se și în graiurile românești din Ungaria – vezi TD–Ung. LXXXVII), în special la Cj. 3, în timp ce formele comune cu cele din limba literară s-au păstrat într-o arie compactă care cuprinde sudul țării, sud-vestul Transilvaniei, Banatul (cu excepția unui punct din est și a 4 puncte din nord) și jumătatea sudică a Moldovei (în această din urmă zonă, formele etimologice s-au păstrat numai la conjunctiv). Modelul caracterizat prin prezența vocalelor *ă* și *e* la Ind.–Cj. 1, respectiv Ind.–Cj. 2, formează arii numai în nordul și sudul Crișanei (arii care par să se întrepătrundă cu aria constituită de tipul etimologic *a–a*), nordul Transilvaniei, Bucovina și nordul Moldovei, în opoziție cu tipul reprezentat de formele de conjunctiv care au în radical vocala *e* (cu diverse grade de apertură), a cărui răspândire este mult mai largă: invarianta morfologică *să lăse* acoperă, cu mici excepții, toată Crișana, Moldova și Bucovina.

Anexa 9. A LĂSA

Interesant este faptul că, alături de cele două tipuri flexionare majoritare ale lui *a lăsa* (cel etimologic, cu *a-a-á* și cel analogic cu *ă-e-é*), s-a constituit și un tip cu deviere de la regula dominantă în română (vocală palatală în radical, înainte de flectiv palatal): *ă-ă-ă*, explicabil prin tendința de regularizare a paradigmelor după modelul verbelor care admit vocala *ă* în poziția *_I* (în speță cu *r* în radical, tip *crăpa*, unde larga difuziune a Ind. 2 *crăpI* a atras extinderea vocalismului *ă* și la conjunctiv, deși într-o măsură sensibil mai redusă¹¹). Acest tip, cu suprimarea – prin generalizarea lui *ă* secundar –, a fost înregistrat într-o localitate din estul Banatului, în puncte dispersate din Crișana, din Moldova și Bucovina, precum și în trei localități învecinate din centrul Transilvaniei. La conjunctiv prezent s-au înregistrat forme cu *ă* și în două puncte alăturate din sudul Maramureșului (234 și 235).

Ca în toate cazurile de modificări analogice în radical, tipurile hibride (perechi constituite dintr-o formă analogică și una etimologică) sunt sporadice la *a lăsa*; ele includ următoarele posibilități combinatorii:

– cu vocală analogică numai la Ind. 2: *a-ă* (în două puncte din nodul Crișanei, într-un punct din vestul Maramureșului și într-unul din vestul Moldovei); *a-e* (în puncte dispersate din Crișana, din Moldova și Bucovina, precum și în două localități din Maramureș și respectiv din Transilvania);

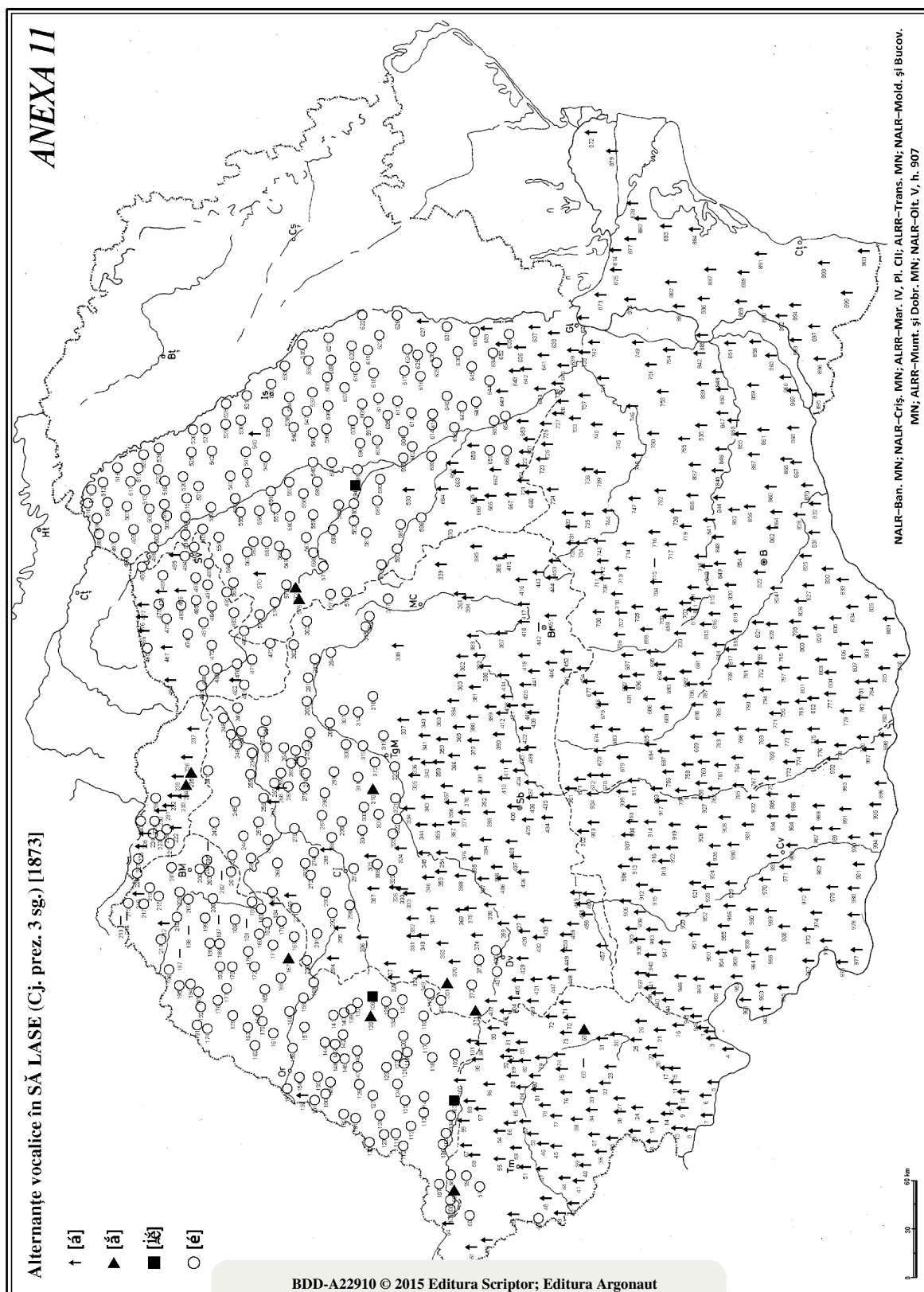
– cu vocală analogică numai la Ind. 1: *ă-a* (în mai multe puncte izolate din Crișana, Transilvania, Moldova și Bucovina și într-unul din vestul Olteniei).

Promovarea vocalismului palatal în poziție dură este excepțională și ilustrată numai de perechea *ljes- ljeș* (punctul 565, nordul Moldovei).

În ceea ce privește distribuția variantelor la conjunctivul lui *a lăsa*, atât rezultatele anchetei ALR II (vezi *infra*, Anexa 10, p. 282), cât și cele ale anchetelor regionale NALR (vezi *infra*, Anexa 11, p. 283) pun în evidență o largă arie sudică extrem de unitară, incluzând, pe lângă Muntenia, Dobrogea și Oltenia, Banatul și partea centrală și sudică a Transilvaniei. Inovația modificării conjunctivului etimologic nu a pătruns în această arie, ci a rămas limitată la Moldova – pe care o acoperă în mod uniform –, cu prelungiri în Maramureș, partea nordică a Transilvaniei și Crișana (cf. Botoșineanu 2007, p. 304), având o răspândire largă și în graiurile românești din Ungaria (*să mai ljeșe* TD–Ung. 90; *să ljeșe/să ljeșe* id. LXXXVII). Trebuie remarcat că în toată această arie inovatoare modificarea flectivului specific al conjunctivului conjugării I (*e > ă*) după *s* pronunțat dur este aproape regulată, ceea ce înseamnă că apariția lui *e* în radical nu se mai poate considera un fenomen favorizat de prezența unei vocale palatale în silaba următoare. Exemplele de velarizare după *s* fiind foarte vechi în dacoromână (cu multe anterioare apariții inovației în

¹¹ Flexiunea *crăp – crăpi* este literară (cf. DOOM^{1,2}), dar se asociază cu vocalismul *a* la conjunctiv (*să crăpe*). Promovarea lui *ă* în radical, înainte de flectiv palatal, a mers mult mai departe în graiurile dacoromâne decât în limba literară, unde vocalismul *ă* este exclus în poziția *_e*: atât în ceea ce privește paradigmele cu *ă* primar (condiționat fonetic, ca în *crăpa: crăp*), cât și în privința celor cu *ă* analogic (ca în *îngrășa: îngrăș*), există graiuri dacoromâne caracterizate printr-o permisivitate diagnostică pentru *ă* în poziția *_e* (*să crăpe, să îngrășe*). Această tendință va fi urmărită și discutată în contribuțiile viitoare în care vom continua cercetarea asupra alternanțelor vocalice secundare la verbele cu *a* etimologic.

Anexa 11. SĂ LASE

radicalul lui *a lăsa*; vezi *supra* și exemplele de tip *să lasă*), este clar că apariția vocalismului secundar în radicalul lui *a lăsa* nu poate fi nicidecum corelată cu modificarea fonetică a flectivului, ci este în esență un fenomen pur analogic de asociere a unei anumite poziții din paradigma de conjugare cu un anumit vocalism în radical și că această analogie funcționează indiferent de alterările vocalei flexionare originare, în speță reducerea lui *l* la Ind. 2 și trecerea lui *e* la *ă* la Cj. 3–6. În acest sens pledează și faptul că, în ciuda cvasiuniformității lui *-ă* la conjunctivul lui *a lăsa* în aria inovatoare, răspunsurile la chestionarul ALR II au aproape fără excepție *é* în radical, adică o fază intermediară între diftongul *ɛa* din tipul vechi dacoromân *să ɳveațe* (vezi *supra*) și *e* din tipul literar actual *să învețe* – coincidență care, ținând seama de avansarea târzie a inovației modificării radicalului tonic al lui *a lăsa*, nu poate fi corelată nici cu reducerea diftongului *ɛa* în poziție moale, nici cu raportul dintre aceasta și durificarea lui *s*, ci ține tot de asocierea analogică a poziției originare *_e* cu un radical în *ɛa* (reduc la *a* în limba literară și în cea mai mare parte a graiurilor sudice). După cum se vede din rezultatele mai detaliate aduse de atlasele regionale, diftongul specific dacoromânei vechi în poziția *_e* la verbele de tip *a învăța* se păstrează încă nealterat în două puncte din Crișana, iar în restul acestei regiuni faza intermediară *é* (înregistrată de ALR în toată aria inovatoare) se menține aproape fără excepție; într-o mare parte a ariei inovatoare – cuprinzând atât părți din Moldova cât și din Transilvania – *é* s-a redus însă la *é*.

Compararea rezultatelor de la ancheta ALR II cu cele de la anchetele regionale arată că ariile corelative au rămas stabile în decursul celor câteva decenii care separă ALR II de NALR. Densitatea mult mai mare a rețelelor cartografice la atlasele regionale permite însă nu numai constatarea unei slabe infiltrări a inovației în Banat, dinspre nord spre sud, dar și – ceea ce nu s-ar fi bănuț din modul în care se reflecta în ALR relația dintre aria conservatoare și cea inovatoare – existența unei fâșii conservatoare în nordul țării (Bucovina–Maramureș–Oaș); concordanța dintre acest detaliu și atestarea aproape exclusivă a flexiunii etimologice în TD–Bas. (vezi *supra*) arată că inovația s-a extins mai târziu în această parte a Dacoromaniei (ea nu acoperă în prezent decât jumătate din rețeaua ALRR. Maramureș).

4. Concluzii

Seria pe care am detașat-o din ansamblul mai larg al verbelor la care radicalul etimologic cu *á* și flexiunea unitară implicată de acest vocalism au suferit modificări sub influența verbelor cu alternanțe etimologice se arată a fi – în ciuda punctului comun pe care îl au cele trei paradigme prezentate și care constă în atestarea modificărilor încă din dacoromâna veche, deși în grade sensibil diferite – extrem de eterogenă în privința rezultatelor la nivelul limbii literare și în graiuri. În general, aria cea mai conservatoare și mai rezistentă la fenomenele de acest tip o reprezintă Muntenia, iar aria în care se întâlnesc cele mai avansate stadii de inovație este cea vestică, în timp ce în Moldova raportul dintre conservatorism și gradul de inovație

diferă de la un verb la altul. Un caz cu totul tipic este *a înfășa*, unde vocalismul etimologic a dispărut deopotrivă din limba literară și (cu extrem de mici excepții) din graiurile muntenești, dar se menține – deși ca ceea ce s-ar putea numi un „conservatorism iluzoriu”, în care factorul hotărâtor pare a fost o asociere lexicală (și etimologică) – exact în ariile cele mai inovatoare sub raportul intensității analogiei.

SURSE. ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

SURSE

- ALR s.n. VII = *Atlasul lingvistic român*, serie nouă, vol. VII, București, Editura Academiei R.S.R., 1972.
- ALRR–Mar. IV = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Maramureș*, vol. IV, de Petru Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan, București, Editura Academiei Române, 1997.
- ALRR. Sinteză II = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Sinteză*, vol. II, coordonator: Nicolae Saramandu, colectiv redacțional: Verginica Barbu Mititelu, Mihaela-Mariana Morcov, Manuela Nevaci, Carmen-Ioanna Radu, Daniela Răuțu, Dana-Mihaela Zamfir, București, Editura Academiei Române, 2012.
- Amiras = *Cronica anonimă a Moldovei 1661–1729 (Pseudo-Amiras)*. Studiu și ediție critică de Dan Simonescu, București, Editura Academiei R.S.R., 1975.
- AT = Dr. G. Alexici, *Texte din literatura poporană română, adunate de...* Tomul I. *Poesia tradițională*, Budapesta, Editura autorului, 1899. Tom. II (inedit), publicat cu un studiu introductiv, note și glosar de Ion Mușlea, București, Editura Academiei R.S.R., 1966.
- BB = *Bibliia adecă dumnezeiasca scriptură ale cei vechi și ale cei noaō leage [...]* Tipăritu-s-au Țtăiū Ț scaunul. Mitropolieĭ Bucureștilor. [...] la anul de la facerea lumii 7197, iară de la spăseniā lumii 1688. Ț luna lui noem'vri Ț 10 zile.
- B. Blaj = *Bibliia adecă dumnezeiasca scriptură a legiĭ vechi și a ceiĭ noaō [...]* acum Ț Țtăi s-au Țpăritu rōmâneaste [...]. Ț Blaj. la Mitropolie Anul de la nașterea lui Hristos 1795.
- Bul. Com. Ist. = *Buletinul Comisiei Istorice a României*, vol. III, București, Institutul de Arte Grafice „Mercur”, 1924; vol. IV, București, Tiparul Așezământului Tipografic „Datina românească” – Văleni de Munte, 1925.
- C. Ap. = Texte de limbă din secolul XVI reproduse în facsimile îngrijite de I. Bianu, membru al Academiei Române. IV. *Lucrul apostolesc. Apostolul* tipărit de diaconul Coresi în Brașov la anul 1563, București, Tiparul «Cultura Națională», 1930.
- Cant. Div. = D. Cantemir, *Opere complete*, I, *Divanul*, ed. V. Câdea, București, Editura Academiei, 1974, p. 103–405.
- Caz. D. = *Evāngheliē Țvăĭtoare duminelōr preste tot [τ ss.] anuĭ și la praznice dōmnești și la sfĭnți mari, Monastirea Deal*, [1644].
- Caz. I. = *Cazania* de la Iași (1643); am folosit ediția Varlaam, *Cazania*, 1643. Ediție de J. Byck, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1943.
- Clem. = Andreas Clemens, *Walachische Sprachlehre nebst einem walachisch-deutschen und deutsch-walachischen Handwörterbuche*, zweite, verbesserte Auflage, Hermannstadt, 1836.
- CO = I.-A. Candrea, *Graiul din Țara Oașului*, București, Atelierele Socec & Comp., 1907.
- CP = Diaconul Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577)*; am folosit fotocopia din ediția Diaconul Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 și 1589*. Text stabilit, introducere și indice de Stela Toma, București, Editura Academiei, 1976.
- Cr. Am. = Ioan Creangă, *Scrierile lui...* Vol. II: *Diverse*, Iași, Tipolitografia H. Goldner, 1892. [Amintiri din copilărie, p. 1–129].
- Cr. Pov. = Ioan Creangă, *Scrierile lui...* Vol. II: *Diverse*, Iași, Tipolitografia H. Goldner, 1892. [Amintiri din copilărie, p. 1–129].

- CV = *Codicele Voronețean*; am folosit fotocopia din ediția *Codicele Voronețean*. Ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mariana Costinescu, București, Editura Minerva, 1981.
- Eust. Gr. rum. = *Grammatica rumânească, așterosită preablașogocestivului, prealuminatului și preanălțatului domn* [...] *În Costandin' Nicolae Voevod* [A ss.] *acum' ăștăi izvodită prin Dimitrie Ėvstașie-șici* *Brașoveanul* [...], *izvodită ăș Boșgaria Brașovului, anul 1757 Șeștembrie* 1 (ms. 583 BAR).
- Golescu, Gram. = Iordache Golescu, *Băgări de seamă asupra canoanelor grămăticești*, București, În Tipografia lui Eliad, 1840.
- Ist. ier. = Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*. Ediție îngrijită de P. P. Panaitescu și I. Verdeș, Editura Minerva, 1997.
- IZ III₂ = Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise (documente slavo-române)*, vol. III, *Partea II (1663–1675)*, Iași, Tipografia Dacia, P. & D. Iliescu, 1912.
- LB = *Lesicon Roma'nescu-La'tinescu-Ungurescu-Nemșescu* [...] *seu Lexicon Valachico-Latino-Hungarico-Germanicum* [...], Budă, 1825.
- Myst. = *Mvstirio sau sacrament' sau taïne 2 de ăș ceale 7, botezul și șfântul mvr* [...], ăș *Trăgoviște* [...], vș ū lēto 7159 [= 1651].
- NALR–Ban. IV = *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Banat*, vol. IV, sub conducerea lui Petru Neiescu, de Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, București, Editura Academiei Române, 2005.
- NALR–Criș. I, II = *Noul Atlas lingvistic român. Crișana*, de Ionel Stan, Dorin Urișescu, vol. I, 1996; vol. II, 2003, București, Editura Academiei Române.
- NALR–Olt. V = *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Oltenia*, vol. V, de Teofil Teaha, Ion Ionică, Valeriu Rusu, București, Editura Academiei, 1984.
- Nec. Let. = Ion Neculce, *Letopiseșul* (c.1750–66), în Ion Neculce, *Letopiseșul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*, ed. I. Iordan, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, ediția a II-a, 1959, p. 31–388.
- NM = Nicolae Milescu, traducere a *Vechiului Testament*, Moldova, c. 1665–1685 (ms. rom. 45 BAR Cluj).
- PH = *Psaltirea Hurmuzachi*; am folosit fotocopia din ediția *Psaltirea Hurmuzachi*, I, Studiu filologic, studiu lingvistic și ediție de Ion Gheție și Mirela Teodorescu, București, Editura Academiei, 2005.
- PO = *Palia de la Orăștie* (1581–1582); am folosit fotocopia din ediția *Palia de la Orăștie. 1581–1582*, ediție îngrijită de Viorica Pamfil, București, Editura Academiei, 1968.
- PS = *Psaltirea Scheiană (1482). Mss. 449 BAR*. Publicată de Prof. I. Bianu, bibliotecarul Academiei Române. Tomul I. Textul în facsimile și transcriere cu variantele din Coresi (1577), București, Tipografia Carol Göbl, 1889.
- Ps. vs. = *Wăltire a șfântului proroc' David ... de smeritul' Dosoșei Mitropolitul' de Țara Mōldovei*, vș ū *Monastyru Unevskom, ...lēta...7181* [= 1673].
- SP = Ion al lui I. Sbiera, *Povești poporane românești...*, Cernăuți, 1886.
- Șincai Hr. = Georgie Șincai din Șinca, *Hronica românilor și a mai multor neamuri încât au fost ele așa de amestecate cu românii cât lucrurile, întâmplările și faptele unora fără de ale altora nu se pot scrie pe înțeles. Din mai multe mii de autori, în cursul de 34 ani culeasă*, vol. I–III, Iași, Tipografia Româno-Franceză, 1853–1854.
- TC = Teodor Corbea, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*. Ediție de Alin-Mihai Gherman, vol. I (studiu introductiv, note și text), Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2001.
- TD–Bas. = Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Vasile Pavel, *Graiuri românești din Basarabia, Transnistria, nordul Bucovinei și nordul Maramureșului. Texte dialectale și glosar*, București, 2000.
- TD–Ung. = Maria Marin, Iulia Mărgărit, *Graiuri românești din Ungaria. Studiu lingvistic. Texte dialectale. Glosar*, București, Editura Academiei Române, 2005.
- VPL = Alexandru Vasiliu. Învățător în Tătăruși (Suceava), *Povești și legende culese de...*, București, Editura Cultura Națională, 1928.

VTȚR = traducere a *Vechiului Testament* efectuată în Țara Românească în a doua jumătate a secolului al XVII-lea (ms. rom. 4389 BAR).

WM = Gustav Weigand, *Die Dialekte der Moldau und Dobruđa*, în „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache in Leipzig”, IX, 1902, p. 138–236.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

Botoșineanu 2007 = Luminița Botoșineanu, *Graiul de pe Valea Superioară a Someșului Mare*, Iași, Editura Alfa, 2007.

DOOM¹ = *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, redactor-responsabil: Mioara Avram, București, Editura Academiei, 1982.

DOOM² = *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, coordonator: Ioana Vintilă-Rădulescu, București, Editura Academiei Române, 2005.

Marin TILR = Maria Marin, *Morfo-sintaxa graiurilor dacoromâne în secolul al XIX-lea*, în *Tratat de istoria limbii române*, vol. III (în curs de publicare).

Pușcariu 1959 = Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol II: *Rostirea*, București, 1959.

REW = Wilhelm Meyer-Lübke, *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, Vierte Auflage, Heidelberg, 1968.

Tratat 1984 = Valeriu Rusu (coord.), *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, Editura „Scrisul Românesc”, 1984.

Urișescu 2007 = Dorin Urișescu, *Sincronie și diacronie. Fonetismul unor graiuri din nordul Banatului*, ediția a doua, revăzută și adăugită, Cluj-Napoca, [Editura] Clusium, 2007.

Zamfir 2005 = Dana-Mihaela Zamfir, *Morfologia verbului în dacoromâna veche (secolele al XVI-lea – al XVII-lea)*, București, Editura Academiei Române, 2005.

SECONDARY ALTERNATIONS OF THE STRESSED VOWEL IN ROMANIAN VERBAL INFLEXION. HISTORICAL TYPES AND THEIR GEOGRAPHICAL DIFFUSION IN DACO-ROMANIAN (I)

(Abstract)

Vocalic alternations which are historically justified in Romanian (as produced by regular phonetic alteration of the palatal vowels after some consonants – necessarily after labial and often after *r*) have been extended beyond their original limits in the verbal inflexion in the course of time. Our research traces the expansion of some inflexion patterns – *i.e.* a tendency to associate certain morphological endings: *u* (> \emptyset ; 1st sing. present of the indicative/subjunctive), non-syllabic *i* (2nd sing. present of the indicative/subjunctive), *ă* (3rd sing. present of the indicative) and *e* (3rd sing. present of the subjunctive) with a variation of the stressed vowel in the verbal stem (*ă/ e/ a/ ɛa > e*) – from some types in which this association is phonetically engendered to some other in which there ought to be no variation of that kind, inasmuch as stressed *a* not altered by any preceding consonant.

Cuvinte-cheie: flexiune verbală, alternanțe vocalice, analogie, tendințe dialectale.

Keywords: verbal inflexion, vocalic alternations, analogy, dialectal tendencies.

Institutul de Lingvistică
„Iorgu Iordan–Alexandru Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie, 13
mihmorcov@yahoo.com
danarautu@yahoo.com
danamihaela.zamfirv@gmail.com

ANEXA 5

Alternanțe vocalice în paradigma verbului A ÎNFĂȘA [562].
Persoanele I și a II-a sg.

NALR–Ban. MN; NALR–Criș. II, h. 254 și MN; ALRR–Mar. IV, h. 1056; ALRR–Trans. MN; NALR–Mold. și Bucov. MN; ALRR–Munt. și Dobr. MN; NALR–Olt. V, h. 926

I. Forme tari

1. Forme cu radical monosilabic

înfăș – înfășî 126, 134, 137, 218, 230, 267, 276, 277, 660, 687, 896, 985.

înfăș – înfășî 873.

înfăș – înfășî 227, 897, 940.

înfăș – înfăș 40, 46, 112, 118, 119, 121, 122, 138, 139, 143, 145, 147, 148, 214, 219, 220, 223, 229, 246, 248, 249, 251–255, 257, 265, 268, 281, 305, 308, 309, 315, 342, 381, 414, 421, 456, 462, 469, 478, 480, 483, 493, 502, 503, 557, 564, 565, 572, 579, 581, 587, 589, 595, 601, 681, 693, 707, 713, 804, 878, 898, 919, 924, 976; înfăș – înfăș 226.

înfăș – înfășî 262, 311, 697, 755, 851.

înfăș – înfășî 47, 117, 127, 131, 140, 144, 153, 213, 215–217, 224, 231, 232, 241, 245, 247, 256, 263, 264, 266, 269, 275, 278–280, 282–287, 297–303, 310, 312–314, 316–321, 325, 326, 333–336, 339–341, 343–346, 350, 353–360, 362, 363, 365–367, 379, 380, 382, 385, 389, 391, 411–413, 415, 416, 419, 435, 437, 439, 441, 446, 451, 452, 466, 470–472, 474–477, 479, 482, 485–488, 490–492, 494–499, 507–509, 511–514, 516–523, 526–529, 531–556, 558–563, 567–571, 573–578, 580, 583–586, 588, 590–594, 596–600, 602, 604–624, 626–659, 661–674, 677–680, 682–685, 688–692, 694–696, 698–706, 709–712, 714–720, 722–737, 739–741, 743–754, 756–769, 771–803, 805–807, 809–818, 821–828, 830–836, 838–850, 852–858, 860–866, 868, 869, 871, 872, 875–877, 879, 881–885, 888–890, 892–895, 899, 901, 904, 911, 927, 974, 975, 977, 980–982, 987–998; înfăș – înfășî 233, 364, 386, 388, 390, 423, 424, 438, 501; înfăș – înfășî 489, 500, 504, 506, 510, 524, 525; înfăș – înfășî 184, 505, 515, 530.

înfăș – înfășî 721.

2. Forme cu radical bisilabic

înfășî – înfășî 133, 161, 169–172, 178, 185, 186, 196, 198, 212, 235, 237, 258, 273, 290, 295, 327, 329, 349, 352, 870, 910, 938; înfășî – înfășî 162, 165, 174–176, 195, 197,

208, 221, 228, 236, 239, 240, 293, 296, 306, 328, 330–332, 348, 407, 425, 426; **înfășîn** – **înfășîm** 234.

înfășîi – **înfășîi** 222; **înfășîu** – **înfășîi** 191.

înfășîi – **înfășîi** 136, 351, 819.

înfășîi – **înfășîi** 1, 4, 6, 8, 14, 17, 20, 23, 24, 26, 29, 30, 32, 34, 35, 37, 43, 54–57, 59, 61, 63, 66–74, 76, 80–84, 89–96, 98–103, 105, 107, 110, 114, 120, 123–125, 132, 156–159, 179–183, 188, 200–203, 207, 209, 210, 238, 242, 259–261, 270–272, 274, 289, 291, 294, 307, 347, 368, 369–372, 374–378, 383, 392–404, 406, 409, 418, 428, 430–434, 442, 444, 445, 447–450, 453, 454, 457–460, 463, 468, 473, 481, 566, 675, 676, 708, 770, 820, 859, 867, 874, 880, 887, 891, 902, 903, 905–909, 912–918, 920–923, 926, 928, 929, 931–935, 937, 939, 944–952, 954–956, 958–973, 979, 983, 984, 986; **înfășîu** – **înfășîi** 199, 204, 408, 422, 427, 436.

înfășui – **înfășîi** 243.

înfășui – **înfășui** 2, 3, 5, 7, 9–13, 15, 16, 18, 22, 25, 27, 28, 31, 33, 38, 41, 42, 45, 48, 51, 53, 58, 62, 75, 77, 79, 85–88, 97, 113, 373, 429, 455, 941.

II. Forme slabe

1. Forme cu radical monosilabic

înfășéz – **înfășézi** 65, 108, 116, 142, 146, 149, 150, 152, 154, 155, 160, 250, 288, 304, 322–324, 461, 464, 465, 738, 837, 978.

înfășésc – **înfășéști** 109.

2. Forme cu radical bisilabic

înfășîéz – **înfășîezi** 21, 78, 106, 128, 129, 151, 163, 164, 166–168, 177, 192, 194, 205, 211, 244, 405, 925, 930, 953, 957.

înfășîésc – **înfășîéști** 467.

înfășuiéđ – **înfășuiéști** 44.

înfășuiésc – **înfășuiéști** 19.

III. Paradigmă hibridă

înfășîu – **înfășîi** 206, 225.

înfășîu – **înfășîi** 135.

înfăș – **înfășîi** 115, 440, 603; **înfăși** – **înfășîi** 387; **înfășîu** – **înfășîi** 410.

înfășîi – **înfășîi** 417, 420, 886.

*

înfășéz – **înfășéști** 582.

înfășéz – **înfășîéđ** 484.

înfășésc – **înfășîi** 742.

*

înfășîi – **înfășuri** 36.

IV. Paradigmă incompletă

înfăș (1 sg.) 361, 829; **înfășii** (1 sg.) 443, 942, 943; **înfășii** (2 sg.) 936.

Alți termeni

îl leg cu o fășă (1 sg.) 104, 130.

îl înciug cu bête (1 sg.) 686.

împăpuș^l (1 sg.) 292.

înfășor – **înfășorî** 337, 625; **înfășur** – **înfășuri** 39, 49, 50, 52, 64, 111, 187, 189, 190, 193, 808; **înfășur** – **înfășurézî** 338.

învălesc (1 sg.) 60, 141.

pohăzlęc – **pohăzlęc^t** 173.

? 384

Al doilea răspuns**Alte forme**

înfășii – **înfășii** 887; **înfășii** – **înfășii** 136.

înfăș – **înfășî** 660; **înfășii** – **înfășii** 243.

înfășui – **înfășui** 4, 8, 40, 47, 74, 80.

înfăș – **înfășî** 342, 697, 713, 873, 878, 897.

înfășez (1 sg.) 734; **înfășez** – **înfășezî** 976; **înfășijez** (1 sg.) 191; **înfășęc** (1 sg.) 365.

Alți termeni

înfășor – **înfășorî** 247; **înfășur** – **înfășurî** 379.

învălesc (1 sg.) 944.

învălu^l (1 sg.) 316, 940, 963.

îl lež **îmfășile** (2 sg.) 936.

ANEXA 7

Alternanțe vocalice în SĂ ÎNFĂȘE (Cj. prez. 3 sg.) [563]

NALR–Ban. MN; NALR–Criș. II, h. 255; ALRR–Mar. IV, h. 1057; ALRR–Trans. MN; NALR–Mold. și Bucov. MN; ALRR–Munt. și Dobr. MN; NALR–Olt. V, h. 926 (MN)

I. Forme tari

1. Forme cu radical monosilabic

să **înfășe** 61, 103, 112, 120, 126, 127, 131, 138, 139, 141, 143–145, 147, 153, 154, 160, 184, 218, 219, 223, 226, 227, 268, 276, 305, 359, 381, 388, 412, 416, 421, 439, 483, 484, 501, 681, 691, 706, 709, 722, 770, 849, 873, 893, 898, 955; **să înfășje** 170, 225, 387.

să **înfășe** 40, 47, 115–117, 119, 214, 252, 257, 351, 414, 452, 493, 503, 557, 568, 581, 582, 587, 589, 593, 619, 627, 633, 646, 647, 707, 742, 883; **să înfășje** 74, 242, 383, 442, 454, 708, 903; **să înfășe** 118, 121, 122, 461, 462; **să înfășe** 46, 230, 246, 248, 251, 255.

să **înfășe** 364, 390, 413, 420, 423, 440, 441; **să înfășje** 113; **să înfășă** 317.

să **înfășe** 339, 362, 363, 380, 382, 385, 386, 389, 411, 415, 419, 435, 438, 446, 451, 472, 482, 497–499, 507–509, 511–514, 516–523, 526, 527, 529, 531, 533–540, 542–547, 549, 550, 552, 553, 556, 558–562, 567, 569–576, 578–580, 583, 584, 586, 588, 590–592, 594–597, 599–609, 611–618, 620–624, 626, 628–632, 634–645, 648–651, 653–657, 659–674, 677–680, 682–690, 692–705, 710–721, 723–741, 743–769, 771–777, 779, 781–783, 785–807, 809–818, 821–848, 850–858, 860–866, 868, 869, 871, 872, 876, 879, 881, 882, 884–886, 888–890, 892, 894–897, 899, 900, 940, 974, 975, 977, 980–982, 985, 987–998; **să înfășje** 878; **să înfășe** 213, 215, 220, 470, 488, 492, 496, 502, 505, 515, 528, 530, 532, 551, 554, 563, 564, 585, 598, 652, 658, 780, 784; **să înfășe** 140, 148, 216, 217, 224, 229, 231–233, 241, 245, 247, 249, 254, 256, 262–267, 269, 275, 277–288, 297, 299–302, 308–316, 318–322, 325, 326, 333–336, 340–346, 350, 353–358, 360, 365–367, 379, 391, 400, 437, 466, 469, 471, 474–480, 485–487, 489–491, 494, 495, 500, 504, 506, 510, 524, 525, 541, 548, 555, 565, 577, 610, 778, 901, 904, 911, 927; **să înfășe** 424.

2. Forme cu radical bisilabic

să **înfășje** 108, 123, 129, 134, 136, 137, 151, 157–159, 161, 162, 165, 172, 174, 175, 177, 185, 186, 196–198, 206, 208, 212, 235–237, 239, 240, 258, 273, 290, 293–296, 306, 327–332, 348, 349, 352, 407, 408, 417, 425, 426, 463, 819, 820, 859, 875, 887, 908, 913, 915, 931, 932; **să înfășje** 234.

să **înfășije** 1, 4, 6, 8, 14, 18, 23, 26, 30, 34–37, 54–57, 59, 66–73, 76, 82–84, 89–102, 105, 107, 110, 114, 124, 125, 132, 133, 156, 166, 168, 169, 171, 176, 178–183, 188, 194, 199–205, 207, 209–211, 228, 238, 243, 259–261, 270–272, 274, 289, 291, 307, 347, 368–378, 392–399, 401–404, 406, 409, 410, 418, 422, 427, 428, 430–434, 436, 443–445, 447–450, 453, 456–460, 468, 473, 481, 566, 675, 676, 870, 874, 880, 891, 902, 905–907, 909, 910, 912, 914, 916–918, 920–924, 926, 928, 929, 933–939, 942, 943, 945–952, 954, 956, 958–973, 979, 983, 984, 986; să **înfășije** 20, 80, 81; să **înfășije** 29, 32.

să **înfășile** 867.

să **înfășuje** 2, 3, 7, 9, 11, 13, 16, 17, 25, 31, 33, 38, 41–45, 48, 51–53, 58, 62, 63, 75, 77, 79, 85–88, 429, 455, 941; să **înfășuje** 10, 12, 15; să **înfășuje** 5, 22, 27, 28.

II. Forme slabe

1. Forme cu radical monosilabic

să **înfășeze** 65, 106, 135, 142, 146, 150, 152, 155, 250, 253, 298, 303, 304, 323, 324, 464, 465, 877, 919, 944, 976, 978; să **înfășează** 149; să **înfășieze** 221.

să **înfășască** 109.

2. Forme cu radical bisilabic

să **înfășijéze** 21, 24, 78, 128, 163, 164, 167, 191, 192, 195, 244, 405, 925, 930, 953, 957.

să **înfășijăscă** 467.

să **înfășujăscă** 19.

Alte forme

să **înfăș** (1 sg.) 361.

să **înfășii** (2 sg.) 222.

Alți termeni

să **împăpușe** 292.

să **înfășure** 39, 49, 50, 111, 187, 189, 190, 193, 338, 808; să **înfășăre** 337, 625.

să **înfăură** 64.

să **învălăscă** 60.

să **învăluje** 104.

să **pohăzleazăcă** 173.

? 130, 384

Al doilea răspuns

Alte forme

să **înfășe** 317, 819.

să **înfășe** 283; să **înfășie** 416; să **înfășije** 38, 80, 81, 86; să **înfășuje** 40, 47, 74.

să **înfășe** 127, 227; să **înfășe** 452.

să **înfășeze** 57, 61, 85, 255; să **înfășieze** 108.

Alți termeni

să înfășure 52, 379; să înfășoare 39, 625.
să învâluje 4.

Al treilea răspuns

Alte forme

să înfêșe 819.
să înfășijéze 38.